

СТАНОВИЩЕ

от проф., д. изк. Константин Тотев Тотев,
Национален археологически институт с музей при БАН

ЗА дисертационния труд на ДАРИНА ЯНКОВА БОЙКИНА, докторант на самостоятелна подготовка в Института за изследване на изкуствата при БАН, научна специалност: Изкуствознание и изобразителни изкуства 8.1. Темата на труда е: „РЕЛИКВАРИИТЕ В БЪЛГАРИЯ ОТ ПЕРИОДА НА КЪСНОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ И ВЪЗРАЖДАНЕТО“ с научен ръководител чл.-кор. проф. д. изк. Иванка Гергова за получаване на научната и образователна степен ДОКТОР.

ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА И АВТОРЕФЕРАТА

Представеният за защита дисертационен труд се състои от предговор, 3 глави, заключение, 3 приложения, каталог и библиография, в обем от 453 страници. Основният метод на работа е този на изкуствоведското изследване чрез документирането и каталогизирането на разглежданите обекти, анализирането им чрез сравнителен и формален анализ, както и иконографски анализ.

УВОДЪТ (с.2-16) съдържа четири параграфа, които обединяват предмета и хронологическия обхват на изследването; преглед на литературата; терминология и проблемите, свързани с нея. Дарина Бойкина ясно очертава основната цел, с която си поставя задачата да се направи опит за самостоятелно изследване на реликвариите по българските земи от османския период, като се разгледат различни аспекти на тяхното функциониране – ролята им в богослужебните практики и личното благочестие на вярващите, ролята на семантиката на украсата и формата, а доколкото е възможно и проучване на място на всеки един предмет в историята на манастира или църквата, за които предназначени. В представения ръкопис докторантката е привлякла почти всички проучвания, имащи отношение към темата. Структурата на увода, по мое мнение, стои малко тежко, тъй като в него намират място проблеми, които изискват разглеждане в други части на труда.

ПЪРВА ГЛАВА (с. 16-39) е озаглавена „Ролята на мощите през Късното средновековие и Възраждането“. Тя включва писмени сведения за свети мощи и чудесата, свързани с тях, както и ролята им за лично благочестие. Направен е кратък преглед на ролята на светите мощи през средновековието. Трябва да се адмираира усилието на докторантката да представи известните до този момент сведения за

пренасяне на мощи на светци в периода на Късното средновековие и Възраждането, почитта към новомъчениците, както и да се очертаят големите поклоннически центрове. Наред с това докторантката спира вниманието си на чинопоследованието по освещаване на църквите през Късното средновековие и Възраждането и неотменното изискване за полагане на мощи в олтарното пространство и конкретно в основата на Светия престол, следващи Евхологиите от следиконоборческия период. Като логичен преход към втора глава от дисертацията е заключението на Бойкина за съществената роля на реликвариите като „посредници“ между мощите на светците и вярващите.

ВТОРА ГЛАВА „РЕЛИКВАРИИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ ОСМАНСКИЯ ПЕРИОД: ФУНКЦИЯ, ФОРМА И УКРАСА” (с. 37-92) се състои от три параграфа, формулирани в заглавието на главата.

На първо място Бойкина откроява функционалното значение на понятието „реликварий”, като мощехранителница или кивот за мощи. Докторантката точно отбелязва, че „...тези кутии и контейнери често присвояват характеристиките на съхраняваните от тях свещени материи, но присъствието на реликви или мощи в тях е абсолютно задължително, за да бъде оправдано тяхното съществуване“.

Във връзка с развитието на таксидиотското движение се оформя нова функционална група от таксидиотски кутии, използвани от пътуващите монаси. Бойкина отбелязва наличието на още една функционална група реликварии от края на 19-то столетие, в които не са поставяни мощи. Тук ще си позволя да отбележа, че тази т. нар. група на „псевдореликвариите” съществува още през средновековието и е особено популярна през XIII-XIV в. Ролята на тези скъпи като изработка и материал предмети е преди всичко за лично благочестие и демонстрация на социален статус.

Вторият параграф засяга семантика на формата и типология на реликвариите. Като начало Бойкина обръща внимание върху принципите, на които формата на реликварите, които съхраняват мощи на светци, се подчинява във византийския свят и едновременно с това прави важни съпоставки със западноевропейски паметници от същия период. Предлагайки редица примери от България, докторантката заключава, че византийският маниер, според който мощите остават напълно достъпни за вярващите продължава да е актуален през XVIII и XIX в. Най-разпространените като форма реликвари наподобяват формата на миниатюрни саркофази, декорирани в различни техники. Това обяснява и стандартния призматичен корпус, съчетан с разнообразни при оформлението капаци – плоски, полуцилиндрични, с форма на пресечени пирамиди и пр.

Освен тях, сравнително по-рядко срещаните реликвари от Възраждането Бойкина типологично обособява в три в три групи. Първата от тях – реликварите с

архитектурна форма, тя правилно отбелязва, че „...носи по-общ символичен смисъл, който в контекста на християнското изкуство се търси по посока на „имитация“ на Гроба Господен или в създаването на идеалната представа за храм, което се свързва с Небесния Йерусалим”. Втората група – реликвари с формата на ръка са повлияни от Западна Европа и според Бойкина достигат до българските земи от Атон. Третата рядко срещана група са реликвариите-книги.

Декорацията на реликварите тематично е обособена в три групи: изображения на светци; патрони и покровители и композиции и сцени с литургичен смисъл. Накрая са разгледани орнаментална украса и архитектурни елементи, които допълват украсата на разглежданите в ръкописа паметници.

ТРЕТА ГЛАВА. „РЕЛИКВАРИИТЕ В ЗЛАТАРСКОТО ИЗКУСТВО ПРЕЗ ОСМАНСКИЯ ПЕРИОД” (с. 92-120) има за цел да проследи художествените характеристики на реликвариите по българските земи от османския период. За периода на Възраждането се очертават четири основни центъра, които са „произвеждали“ реликварии. Това са София, Враца, Видин/Лом и Пазарджик. Бойкина разглежда известните реликвари от всеки от центровете с характерни стилови особености на отделните майстори.

В дисертацията са приложени резултатите от обхожданията на докторантката в църкви и манастири от територията на България. Информацията от събраните извори и архивни източници е отразена в списък, който включва мощи на светци и реликви (Приложение 1) от българските земи през османския период и карта, представяща топографията на реликвариите в съвременните граници на България (Приложение 3). Данните за златарите, работили в Пазарджик и Пловдив до 1614 г. са изнесени в таблица (Приложение 2).

Включени са 45 цветни и черно-бели фотографии, илюстриращи отделни примери, включени в текста на дисертацията.

КАТАЛОГ (с. 180-453) Дисертационният труд е придружен от обстоен каталог, в който е представен събираният достъпен за изследване материал. Той съдържа 95 каталожни текстове, в които всеки един реликварий е представен с данни за датировка, размери, материал, произход и местонахождение, където е необходимо, описание, литература, архивни източници и фотографии. Включените в изследването реликварии са представени по колекции, като във всяка една от тях предметите са подредени хронологически. Каталогът ще бъде особено полезен за изследователите, които работят в тази проблематика.

Авторефератът е разработен в съответствие с изискванията, излага точно и ясно концепциите на докторанта.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

В автосправката към автореферата Дарина Бойкина е отбелязала шест научни приноса. Те отразяват сериозния труд, положен при написването на дисертацията. Посочените приноси са убедително защитени и са резултат от самостоятелна работа на докторанта.

ПУБЛИКАЦИИ И УЧАСТИЯ В НАУЧНИ ФОРУМИ

По темата на дисертацията Дарина Бойкина има 3 публикации, което отговаря на изискванията на ЗРАСРБ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Считам, че дисертационния труд съдържа достатъчно научни резултати и оригинални приноси, отговарящи на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Дисертационният труд показва, че докторантът Дарина Янкова Бойкина има компетентността и уменията да се занимава с научни изследвания.

Предвид всичко казано до тук, убедено давам своята положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор” на Дарина Янкова Бойкина по специалността Изкуствознание и изобразителни изкуства, професионално направление 8.1.

14.10.2019

Велико Търново



проф. д.изк. Константин Тотев Тотев